

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ

Постановка проблеми. Вивчення та узагальнення наукової літератури свідчить, що нині як в Україні, так і за кордоном комплексних праць, присвячених всебічному та глибокому дослідженню проблем, пов'язаних із теоретико-прикладними та правовими засадами запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями, практично немає, що й стало додатковим аргументом при виборі теми відповідного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Водночас проведений аналіз стану наукових досліджень показує, що окреслена проблематика вивчалась переважно з позицій державного управління, адміністративного права (насамперед дотично фундаментальних категорій у цій сфері «державна служба», «державний службовець», «управління в галузі державної служби») та лише фрагментарно – у межах кримінального права та кримінології. Тому вказаний напрям кримінологічних досліджень є своєчасним і перспективним.

За наведених обставин вважаємо, що комплексний кримінологічний аналіз проблем запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями, зумовлює необхідність аналізу стану розробки в науці відповідних проблем. Такий аналіз дає можливість узагальнити досягнуті в цій сфері результати та визначити коло питань, які потребують додаткового кримінологічного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає у з'ясуванні стану наукових досліджень проблем запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений первинний науковий пошук

засвідчує, що загальнотеоретичні питання (генезис, поняття, соціально-правова природа, завдання, принципи тощо) щодо функціонування державної служби досліджували на рівні докторських і кандидатських дисертаційних робіт Ю. П. Битяк («Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування», 2006 р.) [1], І. Е. Данильєва («Принципи організації та функціонування державної служби в Україні», 2005 р.) [2], К. М. Зубов («Правообмеження у державній службі України», 2010 р.) [3] та ін.

Цей блок праць, точніше його теоретико-методологічний інструментарій, надав можливість розвинути наявні в науці доробки й сформулювати авторський підхід до категорій «державна служба» та «державний службовець» як об'єктів кримінологічного дослідження.

У загальноуправлінському аспекті державну службу досліджували Д. В. Балух («Управління державною службою в Україні», 2009 р.) [4], А. М. Волощук («Теоретико-правові аспекти реалізації державного управління в умовах демократизації політичної системи», 2004 р.) [5], О. О. Кравченко («Управління державною службою в Україні: організаційно-правові засади», 2010 р.) [6] та ін.

Серед сучасних фундаментальних джерел варто відзначити колективну монографію «Державна служба в Україні: теоретико-правова характеристика у контексті реформування законодавства» (2013 р.) [7], у якій, зокрема, окрему главу 5.1 присвячено саме питанням кримінальної відповідальності державного службовця, а також монографію А. Б. Грищук «Державна служба в Україні: адміністративно-правовий вимір» (2018 р.) [8].

У розвиток методологічних засад нашого дослідження, розвиваючи діалектичні категорії загального й особливого, ми також звернули увагу на низку наукових праць українських учених, у яких досліджено питання диференціації інституту «державної служби» на види. Тому в контексті управління та функціонування окремих видів державної служби варто виділити: дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук у галузі адміністративного права О. О. Бандурки «Управління Державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти» (2007 р.) [9], а також кандидатські дисертації з відповідної спеціальності, зокрема таких авторів, як: В. М. Александров («Військова служба як особливий вид державної служби в Україні», 2008 р.) [10], О. В. Артеменко («Організаційно-правові засади проходження державної служби працівниками ДПС України», 2004 р.) [11], О. І. Бедного («Організаційно-правові основи служби в органах місцевого самоврядування в Україні», 2002 р.) [12], Ф. В. Бортняка («Форми та методи діяльності державної виконавчої служби», 2008 р.) [13], І. Ф. Коржа («Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення», 2004 р.) [14], П. І. Павленка («Правовий статус службовця органів внутрішніх справ: проблеми загальної теорії», 2003 р.) [15], А. І. Перепелиці («Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні», 2005 р.) [16], О. І. Ткачука («Правовий статус посадових осіб митної служби України», 2008 р.) [17], О. В. Шакірової («Правовий та соціальний захист працівників державної податкової служби в Україні (організаційно-правові аспекти)», 2004 р.) [18]. Також із цього напрямку зазначаємо колективну монографію В. С. Венедиктова та М. І. Іншина «Статус працівників органів внутрішніх справ України як державних службовців» (2003 р.) [19] та ін.

Вищезазвані роботи важливі в тому контексті, що сформульовані авторами вищезазначених наукових розробок положення в частині підвищення ефективності управління державною службою важливі як вихідні методологічні засади при розробленні загальносоціальних заходів запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями.

Також у контексті формування тих або інших кримінологічних категорій (виведення кримінологічного портрету державного службовця, формування кримінологічної моделі запобігання досліджуваним злочинам тощо) варті уваги наукові доробки, в яких висвітлені питання добору, навчання, підвищення кваліфікації державних службовців й інші кадрові аспекти функціонування державної служби. Серед наукових робіт, виконаних українськими вченими з цього напрямку можна виділити дисертації В. Р. Кравця «Атестація державних службовців в Україні» (2003 р.) [20], О. С. Продаєвича «Проходження державної служби в Україні: організаційно-правовий аспект» (2008 р.) [21], В. А. Яцюка «Удосконалення підвищення кваліфікації державних службовців в Україні: організаційно-правовий аспект» (2001 р.) [22], Л. В. Прудіус («Управління якістю державної служби України», 2018 р.) [23] та ін.

Окремий блок робіт у межах здійснюваного наукового пошуку становлять праці вчених, які досліджували питання запобігання злочинам з боку працівників правоохоронних органів, служба в яких, як зазначається у відповідних галузевих (профільних законах), становить особливий вид державної служби. До таких робіт належать докторські дисертації О. А. Мартиненка «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження» (2007 р.) [24], Я. О. Ліховіцького «Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України» (2018 р.) [25], кандидатські О. М. Ігнатова «Попередження насильницьких злочинів, що

вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України» (2007 р.) [26], а також монографічні дослідження, дотичні до означеної проблематики, зокрема «Детермінація та попередження злочинності серед персоналу органів внутрішніх справ України» (О. А. Мартиненко, 2005 р.) [27], «Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній» (В. В. Коваленко, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін., 2011 р.) [28] та інші праці, виконані як вітчизняними, так і зарубіжними вченими.

Заразом наголосимо, що в сучасній кримінологічній науці постає проблема щодо проведення комплексних міжгалузевих досліджень. Наприклад, Ю. В. Орлов нині наголошує на необхідності актуалізації зв'язків між кримінологією та політологією, а також в інших сферах знань. Також проаналізувавши наукові доробки зарубіжних учених, проектуючи їх на сучасну українську реальність, поіменованій дослідник дійшов справедливого висновку, що постає нагальна проблема у міжгалузевому, міжсистемному упорядкуванні існуючих знань, їх синхронізація, адаптація під суспільні запити у вирішенні комплексних задач, таких, наприклад, як ефективна протидія злочинності [29, с. 12].

Висновки. Таким чином, у сучасній кримінологічній науці констатовано відсутність комплексних монографічних праць, присвячених всебічному та глибокому дослідженню проблем, пов'язаних із теоретико-прикладними та правовими засадами запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями. Натомість на сьогодні наявні: 1) розробки вчених-адміністративістів щодо теоретико-прикладних проблем функціонування державної служби й роботи державних службовців, котрі становлять методологічне підґрунтя при дослідженні відповідної кримінологічної проблематики; 2) окремі праці, в яких дотично розглядаються кримінально-правові

та кримінологічні засади функціонування державної служби.

Однак наявні наукові розробки безпосередньо не стосувалися комплексного кримінально-правового та кримінологічного аналізу злочинів, **що** вчиняються державними службовцями (передусім після 2015 р. – в умовах дії нового Закону України «Про державну службу»), а саме: визначення понять «державна служба» та «державний службовець» як об'єктів кримінологічного дослідження; надання кримінально-правової та кримінологічної характеристик злочинів, що вчиняються державними службовцями; розроблення правового та організаційного забезпечення запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями; формулювання системи (загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуальних, а також віктимологічних) заходів запобігання **злочинам, що** вчиняються державними службовцями; вироблення гарантій захисту керівника державної служби в системі заходів запобігання **злочинам; аналіз** зарубіжного досвіду запобігання **злочинам, що** вчиняються державними службовцями, та обґрунтування перспектив його впровадження в Україні.

Вирішення окресленого кола проблемних питань надасть можливість істотно вдосконалити теоретико-правові та організаційні засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні, значно посилити антикриміногенний вплив на різні форми їх вияву, враховуючи категорії посад державної служби.

Безумовна важливість, актуальність і складність теоретичних та прикладних проблем запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні, а також необхідність розроблення практично спрямованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення науково-прикладних засад запобігання злочинним виявам у сфері державної служби зумовлюють необхідність проведення відповідного наукового дослідження.

Анотація

Стаття присвячена з'ясуванню стану наукових досліджень проблем запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями.

За результатами наукового пошуку у сучасній кримінологічній науці констатовано відсутність комплексних монографічних праць, присвячених всебічному та глибокому дослідженню проблем, пов'язаних із теоретико-прикладними та правовими засадами запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями. Натомість на сьогодні наявні: 1) розробки вчених-адміністративістів щодо теоретико-прикладних проблем функціонування державної служби й роботи державних службовців, котрі становлять методологічне підґрунтя при дослідженні відповідної кримінологічної проблематики; 2) окремі праці, в яких дотично розглядаються кримінально-правові та кримінологічні засади функціонування державної служби.

Однак наявні наукові розробки безпосередньо не стосувалися комплексного кримінально-правового та кримінологічного аналізу злочинів, що вчиняються державними службовцями (передусім після 2015 р. – в умовах дії нового Закону України «Про державну службу»), а саме: визначення понять «державна служба» та «державний службовець» як об'єктів кримінологічного дослідження; надання кримінально-правової та кримінологічної характеристик злочинів, що вчиняються державними службовцями; розроблення правового та організаційного забезпечення запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями; формулювання системи (загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуальних, а також віктимологічних) заходів запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями; вироблення гарантій захисту керівника державної служби в системі заходів запобігання злочинам; аналіз зарубіжного досвіду запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями, та обґрунтування перспектив його впровадження в Україні.

Вирішення окресленого кола проблемних питань надасть можливість істотно вдосконалити теоретико-правові та організаційні засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні, значно посилити антикриміногенний вплив на різні форми їх вияву, враховуючи категорії посад державної служби.

Ключові слова: стан наукової розробки, проблема, кримінологічні дослідження, злочинність, державні службовці.

Аннотация

Статья посвящена выяснению состояния научных исследований проблем предупреждения преступлений, совершаемых государственными служащими.

По результатам научного поиска в современной криминологической науке констатировано отсутствие комплексных монографических работ, посвященных всестороннему и глубокому исследованию проблем, связанных с теоретико-прикладными и правовыми принципами предупреждения преступлений, совершаемых государственными служащими. Зато на сегодня имеются: 1) разработки ученых-административистов по теоретико-прикладным проблемам функционирования государственной службы и работы государственных служащих, составляют методологическое основание при исследовании соответствующей криминологической проблематике; 2) отдельные работы, в которых косвенно рассматриваются уголовно-правовые и криминологические основы функционирования государственной службы.

Однако имеющиеся научные разработки напрямую не касались комплексного уголовно-правового и криминологического анализа преступлений, совершаемых государственными служащими (прежде всего после 2015 – в условиях действия нового Закона Украины «О государственной службе»), а именно: определение понятий «государственная служба» и «государственный

служащий» как объектов криминологического исследования; предоставление уголовно-правовой и криминологической характеристик преступлений, совершаемых государственными служащими; разработка правового и организационного обеспечения предупреждения преступлений, совершаемых государственными служащими; формулировка системы (общесоциальных, специально-криминологических, индивидуальных, а также виктимологических) мер предупреждения преступлений, совершаемых государственными служащими; выработка гарантий защиты руководителя государственной службы в системе мер предупреждения преступлений; анализ зарубежного опыта предупреждения преступлений, совершаемых государственными служащими, и обоснование перспектив его внедрения в Украине.

Решение очерченного круга проблемных вопросов позволит существенно усовершенствовать теоретико-правовые и организационные основы предупреждения преступлений, совершаемых государственными служащими в Украине, значительно усилить антикриминогенное влияние на различные формы их проявления, учитывая категории должностей государственной службы.

Ключевые слова: состояние научной разработки, проблема, криминологические исследования, преступность, государственные служащие.

Dovban I.M. State of scientific study for problems regarding crime prevention by public servants

Summary

The article deals with finding out the state of scientific study for problems regarding crime prevention by public servants.

According to the results of the scientific search in modern criminological science, there is a lack of complex monographic works devoted to a comprehensive and in-depth study of problems related to theoretical and applied and legal principles for preventing crimes committed by public servants. Instead, there are currently: 1) studies of administrative scientists on the theoretical and applied problems of the functioning of the public service and the work of public servants, which constitute a methodological basis for the study of relevant criminological issues; 2) separate works that deal with the criminal law and criminological principles for the functioning of the public service.

However, the available scientific studies did not directly relate to a comprehensive criminal law and criminological analysis of crimes committed by public servants of the category (above all after 2015 – under the terms of the new Law of Ukraine “On Public Service”), namely: definition for the concepts “public service” and “public servant” as objects of criminological study; provision of the criminal law and criminological characteristics of crimes committed by public servants; development of legal and organizational support for the prevention of crimes committed by public servants; formulation of a system of (general and social, special criminological, individual, as well as victimological) measures to prevent crimes committed by public servants; developing guarantees for the protection of the head of public service in the system of crime prevention measures; analysis of foreign experience in preventing crimes committed by public servants and substantiating the prospects of its implementation in Ukraine.

Solving the identified range of problematic issues will significantly improve the theoretical and legal and organizational foundations for preventing crimes committed by public servants in Ukraine, significantly enhance the anti-criminogenic impact on various forms of their expression, taking into account the categories of public service positions.

Key words: state of scientific study, problem, criminological studies, criminality, public servants.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 420 с.
2. Данильєва І. Е. Принципи організації та функціонування державної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Луганськ, 2005. 196 с.
3. Зубов К. М. Правообмеження у державній службі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2010. 226 с.
4. Балух Д. В. Управління державною службою в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2009. 223 с.
5. Волошук А. М. Теоретико-правові аспекти реалізації державного управління в умовах демократизації політичної системи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Острог, 2004. 216 с.
6. Кравченко О. О. Управління державною службою в Україні: організаційно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 213 с.
7. Державна служба в Україні: теоретико-правова характеристика у контексті реформування законодавства: монографія / за ред. С. В. Ківалова, Л. Р. Білої-Тіунової. Одеса: Фенікс, 2013. 438 с.
8. Грищук А. Б. Державна служба в Україні: адміністративно-правовий вимір: монографія. Львів: 2018. 232 с.
9. Бандурка О. О. Управління Державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 499 с.
10. Александров В. М. Військова служба як особливий вид державної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2008. 182 с.
11. Артеменко О. В. Організаційно-правові засади проходження державної служби працівниками ДПС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 244 с.
12. Бедний О. І. Організаційно-правові основи служби в органах місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2002. 175 с.
13. Бортняк Ф. В. Форми та методи діяльності державної виконавчої служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 207 с.
14. Корж І. Ф. Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2004. 222 с.
15. Павленко П. І. Правовий статус службовця органів внутрішніх справ: проблеми загальної теорії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Донецьк, 2003. 164 с.
16. Перепелиця А. І. Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2005. 228 с.
17. Ткачук О. І. Правовий статус посадових осіб митної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2008. 203 с.
18. Шакірова О. В. Правовий та соціальний захист працівників державної податкової служби в Україні (організаційно-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 201 с.
19. Венедиктов В. С., Іншин М. І. Статус працівників органів внутрішніх справ України як державних службовців. Харків: Основа, 2003. 188 с.
20. Кравець В. Р. Атестація державних службовців в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2003. 199 с.
21. Продаєвич О. С. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2008. 238 с.
22. Яцюк В. А. Удосконалення підвищення кваліфікації державних службовців в Україні: організаційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.03. Київ, 2001. 20 с.

23. Прудюс Л. В. Управління якістю державної служби України: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.03. Дніпро, 2018. 517 с.
24. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2007. 433 с.
25. Ліховіцький Я. О. Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 620 с.
26. Ігнатов О. М. Попередження насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2007. 239 с.
27. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография. Харьков: Изд-во ХНУВС, 2005. 468 с.
28. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія / В. В. Коваленко, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ: Атіка, 2011. 368 с.
29. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса плюс, 2016. 656 с.